

[Συνέντευξη με τον συγγραφέα και κριτικό Άρη Μαραγκόπουλο με αφορμή μια έκδοση και μια βράβευση.](#)

Πορτρέτο του συγγραφέα ως κριτικού. Ανθολογία κριτικών κειμένων και εργογραφία Άρη Μαραγκόπουλου, επιλογή - επιμέλεια: Άννα Κατσιγιάννη - Κατερίνα Κωστίου, εκδόσεις EATT και εκδόσεις Τόπος, 2020.

Άρης Μαραγκόπουλος *φλλσστ, φλλσστ, φλλσσσστ*, εκδόσεις Τόπος, 2020

Ο Άρης Μαραγκόπουλος είναι γνωστός όχι μόνο ως πεζογράφος, αλλά και ως δοκιμογράφος και κριτικός με είκοσι βιβλία στο ενεργητικό του. Το Πανεπιστήμιο Πατρών και το εργαστήριό του «Αρχαιικών Τεκμηρίων & Τύπου» εγκαινίασαν τη σειρά «Εξ Αρχείων» με τόμο αφιερωμένο στον κριτικό Μαραγκόπουλο. Οι επιμελήτριες του τόμου Άννα Κατσιγιάννη και Κατερίνα Κωστίου επέλεξαν 40 κείμενά του με κριτήριο «τη συμβολή τους στη σκιαγράφιση του πορτρέτου του συγγραφέα ως κριτικού». Δεν επέλεξαν κείμενά του για τον Τζέιμς Τζόις, στη μελέτη του οποίου έχει αφιερώσει πολύ μόχθο, αφού κυκλοφορούν ήδη δύο σχετικά βιβλία του. Επέλεξαν κείμενά του «Περί “παραβατικής” πεζογραφίας», για «Εκδοχές του ελληνικού μοντερνισμού», για τη σχέση μοντέρνου-μεταμοντέρνου, για τη σχέση της Αριστεράς με την κουλτούρα κ.ά.

Η συνέντευξη που ακολουθεί έγινε με αφορμή την έκδοση αυτού του τόμου αλλά και τη βράβευση του πιο πρόσφατου μυθιστορημάτος του με το βραβείο «Νίκος Θέμελης» του διαδικτυακού περιοδικού *Ο Αναγνώστης*.

Κύριε Μαραγκόπουλε, είστε πεζογράφος, δοκιμογράφος, κριτικός και εκδότης. Θα θέλατε να μας πείτε πώς σκεφτήκατε τον εαυτό σας όταν ξεκινούσατε την πορεία σας στα ελληνικά γράμματα, γιατί αφοσιωθήκατε με τρόπο τόσο «ολιστικό» στο βιβλίο και αν θεωρείτε ότι ο πεζογράφος ή ο ποιητής πρέπει οπωσδήποτε να ασχολείται παράλληλα με το δοκίμιο και την κριτική;

Ανάγνωση των βιβλίων σημαίνει ανάγνωση του κόσμου. Ζωή χωρίς βιβλία σημαίνει λειψή, αστόχαστη ζωή. Προσοχή: κάθε βιβλίο δεν συνιστά πολιτισμική αξία. (Ο πληθωρισμός της βιβλιοπαραγωγής αφορά την αγορά, όχι τον πολιτισμό.) Ο επαρκής αναγνώστης κρίνει: απορρίπτει την αγοραία ευτέλεια και, μέσα από την απόλαυση του κειμένου, επιλέγει ό,τι διευρύνει την ανάγνωση του κόσμου του. Για τον συγγραφέα, γραφή και κριτική είναι δυο

ποτάμια που συναντώνται στην ίδια δημιουργική κοίτη – αναφέρομαι στον συγγραφέα που αφουγκράζεται την ανάγκη των καιρών μακριά από ευπώλητες bedtime stories.

Στο ευρύ κριτικό σας έργο, έχετε αμφισβητήσει την «αγιοποίηση» της γενιάς του '30 και μαζί τον τρόπο που εισήγαγε τον μοντερνισμό στην Ελλάδα. Τι θα λέγατε σήμερα για τη θέση της στα ελληνικά γράμματα και την προσφορά της;

Η κληρονομιά της γενιάς του '30 δεν αμφισβητείται. Πάνω από μισό αιώνα μια χώρα γαλακτίζεται με το έργο της, ό,τι κι αν σημαίνει αυτό. Ωστόσο, αυτό το έργο κληροδότησε έναν κατά φαντασίαν μοντερνισμό, πεποικιλμένο με επίπλαστες εκδοχές του εθνικού και του δημώδους. Έναν μοντερνισμό που δεν προκλήθηκε από κάποια πολιτισμική ανάγκη, κάποια πνευματική αγωνία όπως συνέβη στην Ευρώπη ή, και εδώ έγκειται κυρίως το πρόβλημα, όπως είχε ήδη συμβεί στο έργο ενός ιθαγενούς πρωτομοντερνισμού (Βιζυηνός, Παπαδιαμάντης, Ροΐδης, Μητσάκης κ.ά.). Συμπέρασμα: το κίνημα του μοντερνισμού στην Ελλάδα συρρικνώθηκε σε μια μορφολογική «καινοτομία», τον ελεύθερο στίχο, σε ένα λογοτεχνικό είδος, την ποίηση, και σε μια ολιγομελή «γενιά» τεσσάρων πέντε «αρίστων» όπου σπανίως περιλαμβάνονται οι ομήλικοι των δύο Νόμπελ, πλην αποσυνάγωγοι, Μέλπω Αξιώτη, Νικόλας Κάλας, Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Γιάννης Σκαρίμπας, Κοσμάς Πολίτης, Γιάννης Μπεράτης, κ.ά.

Δεν είναι λίγοι οι κριτικοί αλλά και οι πεζογράφοι και ποιητές, που δίνουν προβάδισμα στη γενιά του 1880, ιδιαίτερα σε λογοτέχνες όπως ο Βιζυηνός, ο Παπαδιαμάντης, ο Ροΐδης, ο Μιχαήλ Μητσάκης. Εσείς, μάλιστα, μιλάτε για «πρωτομοντερνιστές» που υποτιμήθηκαν ως «ηθογράφοι». Πόσο σημαντικοί είναι αυτοί σήμερα;

Αν οι πρωτομοντερνιστές συγγραφείς της γενιάς του 1880 είχαν την τύχη να γράψουν αγγλικά σήμερα θα είχαν μια θέση στον διεθνή λογοτεχνικό Κανόνα: αντίστοιχη του πρωτομοντερνιστή Λόρενς Στερν ο Ροΐδης, του σκοτεινού Πόου ο Βιζυηνός, του ανθρωπιστή Τολστόι ο Παπαδιαμάντης, του τραγικού Λούντβιχ Τικ ο Μητσάκης. Ο Κ. Θ. Δημαράς στην *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* καθώς και κάμποσοι συνεχιστές του πανεπιστημιακοί φιλόλογοι διάβασαν αυτούς τους συγγραφείς με τα δογματικά γυαλιά μιας λαϊκόπρεπης ελληνικότητας. Αυτοί οι φιλόλογοι μένοντας προσδεμένοι στο ιδεολόγημα της ηθογραφίας, έχασαν την τέχνη, δίδαξαν λάθος λογοτεχνικό παράδειγμα στους νεότερους.

Πιστεύετε ότι υπάρχουν πεζογράφοι που αδικήθηκαν από τον λογοτεχνικό κανόνα και που θα άξιζε να ξαναδιαβαστούν διαφορετικά;

Ο κατάλογος είναι μακρύς. Πέρα από τους προνεωτερικούς που ανέφερα, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Δημοσθένης Βουτυράς, Μέλπω Αξιώτη, Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Γιάννης Σκαρίμπας, Κοσμάς Πολίτης, Νίκος Καχτίσης, Γιάννης Μπεράτης, Τατιάνα Μιλλιέξ, Μιμικά Κρανάκη, Μαργαρίτα Καραπάνου, Μάριος Χάκκας, Αριστοτέλης Νικολαΐδης, ιδού μερικά πρόχειρα παραδείγματα συγγραφέων που οφείλουν να ξαναδιαβαστούν, να επανακριθούν. Αυτή εξάλλου τη δουλειά, της επανανάγνωσης, κάνει το *Πορτρέτο του Συγγραφέα ως Κριτικού*: διαβάζει, πέρα από τα στερεότυπα του κυρίαρχου Κανόνα, έναν άλλο Σολωμό, Βιζυηνό, Παπαδιαμάντη, Σεφέρη, Εμπειρικό κ.ο.κ. Ο λογοτεχνικός κανόνας αλλάζει, τον αλλάζουμε εμείς ως αναγνώστες.

Υπάρχει κατά τη γνώμη σας «δεξιά» και «αριστερή» λογοτεχνία; Αν ναι, οι εκάστοτε πολιτικές συνθήκες στην Ελλάδα έπαιξαν ρόλο στην ανάδειξη της μίας ή της άλλης;

Δεν ξεφεύγεις από την Ιστορία. Η κυριαρχία ενός μεταπολεμικού αυταρχικού, κατασταλτικού κράτους τύπου Πατρίς-Θρησκεία-Οικογένεια διαμόρφωσε τη συνθήκη της μιας και της άλλης λογοτεχνίας. Απέναντι σ' αυτό το κράτος, το Κόμμα και οι διανοούμενοί του. Απέναντι στο Κόμμα το κράτος και οι μανδρινίνοι του. Για τον διανοούμενο που θα ζητήσει να παραμείνει «ο εαυτός του» δεν θα υπάρξει ανταπόκριση, βήμα, εκδότης, κριτική. Το σχιζοφρενές παράδειγμα του Μιχάλη Κατσαρού, του Τσίρκα, του Αλεξάνδρου και πολλών άλλων είναι γνωστό. Αυτή η συνθήκη ανατράπηκε στη μεταπολίτευση. Στη μεταμοντέρνα δεκαετία του '80 εμφανίζεται μια «νεανική» αυτοαποκαλούμενη πεζογραφία καθώς και μια παραγωγή ροζ βιβλιαρίων για γυναίκες, μια «λαϊκή» λογοτεχνία, απολίτικη, ακαλλιέργητη, άχρωμη, άοσμη, άγευστη που, όπως σημειώνει ο Κούντερα στις *Προδομένες Διαθήκες* (το φαινόμενο της μαζικής κουλτούρας δεν είναι ελληνικό) «την καταναλώνεις θαυμάσια το πρωί και την πετάς θαυμάσια το βράδυ». Βιώνουμε ακόμα τις –προσβλητικές για τον πολιτισμό και την κοινωνία μας– συνέπειες αυτής της «λογοτεχνικής μεταπολίτευσης».

Η λογοτεχνία κάθε γλώσσας δεν μπορεί να πάει μακριά χωρίς κριτική. Πιστεύετε ότι είχαμε και έχουμε αξιόλογο λογοτεχνικό κριτικό λόγο στην Ελλάδα; Και σε ποιο βαθμό έχει στηρίξει ή κατευθύνει την ελληνική λογοτεχνία;

Το πρόβλημα με την κριτική στην Ελλάδα είναι πρόβλημα κριτηρίων. Σε όλες τις γενιές πριν τη μεταπολίτευση υπήρχε πάντα ένας Άγρας, ένας Παλαμάς, ένας Σεφέρης, ένας Καραντώνης, ένας Τσίρκας, ένας Αναγνωστάκης, για να αναφέρω πρόχειρα και γνωστά παραδείγματα, που έδινε το μέτρο της κριτικής. Στη μεταπολίτευση –σε μια παράλληλη πορεία με την ακαλλιέργητη λογοτεχνία που ανέφερα προηγουμένως– διαμορφώθηκε μια στενά δημοσιογραφική κριτική βασισμένη αποκλειστικά στο προσωπικό γούστο, μια ιμπρεσιονιστική, απλοϊκή κριτική του «μου αρέσει / δεν μου αρέσει» με το ενδιαφέρον της επικεντρωμένο κυρίως στο «στόρι», την πλοκή, το περιεχόμενο, αδιαφορώντας αλαζονικά έως ανόητα για τη μορφή, την τέχνη του λόγου, τη γλώσσα, το ύφος. Αποτέλεσμα: αυτή η κριτική δεν ανέδειξε παρά διασκεδαστικές ή έστω συναρπαστικές ιστορίες, δεν επηρέασε κανέναν και τίποτε, δεν στήριξε τη λογοτεχνία ως τέχνη του λόγου.

Πώς κρίνετε τη γενικά φτωχή ελληνική παρουσία στην ευρωπαϊκή αγορά του βιβλίου μέσω της μετάφρασης; Πιστεύετε ότι υπάρχουν σύγχρονοι Έλληνες συγγραφείς που θα μπορούσαν να έχουν μια καλύτερη θέση; Φταίει η γλώσσα μόνο που δεν την έχουν ή υπάρχουν και άλλες παράμετροι που παίζουν το ρόλο τους;

Πέρα από την εγγενή αδυναμία της γλώσσας με μικρή διάδοση ίσως ο κυριότερος λόγος που η ελληνική λογοτεχνία δεν προωθείται στο εξωτερικό να σχετίζεται με αυτό που τόνισα προηγουμένως για την κυρίαρχη συντηρητική κριτική που, κατά κανόνα, αναδεικνύει ευπώλητες, με ημερομηνία λήξης, ιστορίες. Οι δυο τρεις Έλληνες ατζέντηδες που διαθέτουμε υιοθετούν τυφλά αυτήν ακριβώς την κριτική στις επιλογές τους, οι επιτροπές κρατικών βραβείων κάνουν το ίδιο και, φυσικά, στην ίδια βολική κατεύθυνση κινείται και το αιωνίως «αγρόν αγοράζω» Υπουργείο Πολιτισμού.

Στο πιο πρόσφατο μυθιστόρημά σας, *φλλσστ, φλλσστ, φλλσστ*, που βραβεύτηκε με το βραβείο «Νίκος Θέμελης» του διαδικτυακού περιοδικού «Αναγνώστης», ο ίδιος ο ιδιόρρυθμος τίτλος παραπέμπει στον παφλασμό της θάλασσας και μέσω αυτού στη διαχρονικότητα της φύσης έναντι της θνητότητας του ανθρώπου. Εντούτοις για πρώτη φορά στην Ιστορία, τίθεται πλέον θέμα επιβίωσης και της ίδιας της φύσης από την ανθρώπινη παρέμβαση. Τι πιστεύετε ότι συμβαίνει και τι πρέπει να αλλάξει;

Κάθε βαρβαρότητα προκαλεί τερατογενέσεις. Τη βαρβαρότητα των δύο παγκόσμιων πολέμων διαδέχτηκε η βαρβαρότητα του πολυεθνικού, χρηματιστηριακού κεφαλαίου που κυβερνάει τον κόσμο πουλώντας όπλα, ναρκωτικά, πορνεία για πλούσιους και φτωχούς με υπόδειγμα τον ευτυχισμένο / απατημένο καταναλωτή ΜΜΕ και Διαδικτύου. Ο μεγάλος αδελφός είναι πάνω από μισό αιώνα εδώ και καταστρέφει τον πλανήτη με τα ίδια fake news: «η άγνοια είναι δύναμη, η ελευθερία είναι σκλαβιά» κλπ. Γνωστά αυτά. Όλα υπηρετούν την ασύδοτη βαρβαρότητα. Επομένως; Οφείλουμε το γρηγορότερο να διώξουμε τον μεγάλο αδελφό... Αδύνατο; Θυμίζω τον Τσε: *Ας είμαστε ρεαλιστές, ας επιδιώξουμε το αδύνατο!*

Ζούμε διεθνώς -εν μέρει και στην Ελλάδα- τη μετατόπιση της πολιτικής ατζέντας σε πιο δεξιές έως ακροδεξιές ατραπούς. Ποιος ο ρόλος του συγγραφέα σε αυτό το τοπίο; Θα δούμε ξανά στρατευμένη λογοτεχνία;

Ο ρόλος του συγγραφέα υπήρξε ανέκαθεν να επισημαίνει, να διεκτραγωδεί, να μορφώνει, να συμπάσχει, να παραμυθεί, να σατιρίζει, να παρωδεί, με δυο λόγια: να καλλιεργεί ελπίδες για έναν διαφορετικό, περισσότερο ελεύθερο κόσμο. Ο ρόλος του συγγραφέα είτε λέγεται Ευριπίδης ή Σέξπιρ, είτε Ντιντερό ή Σταντάλ, Κάφκα ή Ντοστογιέφσκι, Τόμας Μαν ή Τζόις, Μπρεχτ ή Μπρόχ υπήρξε πάντα να διανοίγει απρόβλεπτους δρόμους ελευθερίας στο μέλλον, και μάλιστα, *όχι τόσο με όσα λέει όσο με τον ρηξικέλευθο τρόπο που τα λέει.*

Πραγματικά δεν ξέρω αν θα δούμε ξανά στρατευμένους συγγραφείς. Το βέβαιο όμως είναι ότι θα δούμε ξανά *στρατευμένους αναγνώστες* που θα απαιτούν περισσότερα από τον κόσμο τους και άρα από τη λογοτεχνία. Τα πληθωρισμένα βιβλία κομμωτηρίου και παραλίας θα χάσουν εξ ανάγκης το επιπόλαιο κοινό τους. Το βιβλίο θα μιλήσει ξανά για τις συλλογικές ανάγκες και την αυθεντική ομορφιά του κόσμου κατά τον τρόπο των παλαιών δασκάλων, θα ξαναγίνει αχώριστος σύντροφος ζωής στην πάλη του κάθε αναγνώστη για το καινούργιο.